

UN NOU CUPTOR DACIC PENTRU ARS CERAMICĂ DESCOPERIT LA DEVA

MIRCEA DAN LAZĂR

La extremitatea sud-estică a municipiului Deva, pe piriul Bejanului, cit și pe pantele estice ale dealului aflat în stînga acestuia, cu diferite ocazii, au fost descoperite întîmplător materiale arheologice aparținînd mai multor perioade istorice¹.

Folosirea acestei zone ca punct de locuire pentru așezări succesive se datorește poziției relativ dominante față de șesul Mureșului pe care o prezintă, ea oferind condiții prielnice de viață diferitelor comunități omenești.²

Cu prilejul lucrărilor edilitare efectuate în noul cartier Bejan, situat pe pantele estice ale dealului Bejan, din imediata apropiere a construcției agricole-gospodărești romane, începînd din anul 1973, în șanțurile săpate de constructor au ieșit la suprafață, de la adîncimi diferite, importante vestigii, constituind o suprapunere de culturi materiale începînd cu perioada de tranziție de la neolitic la epoca bronzului (cultura Coțofeni) și pînă în feudalismul timpuriu³.

Materialele arheologice caracteristice epocii dacice descoperite aici se compun din vase întregi sau fragmentare, o rîșniță de granit, două monede de argint emise de orașul Dyrrhachium, oase de animale și un cuptor pentru ars ceramică.⁴

Cuptorul dacic pentru ars ceramică, de care ne vom ocupa în acest studiu, a apărut cu ocazia săpării șanțului pentru conductele de termoficare între blocurile 48 și 49, orientat pe direcția nord-vest — sud-est, la adîncimea de 1,00 m.

¹ Oct. Floca, în *Sargetia*, VI, 1969, p. 7—36, cu bibliografia mai veche.

² L. Mărghitău, *Cercetări arheologice pe vatra orașului Deva*, Deva, 1971. Materiale inedite în colecția muzeului județean Deva. În 1966 la poalele dealului Bejan, în actualul cimitir al Ceangăilor a fost dezvelit un complex agricol roman (cf. L. Mărghitău, *op. cit.*). Cu acest prilej au fost descoperite numeroase vestigii arheologice aparținînd purtătorilor culturilor Coțofeni și Wietenberg.

³ I. Andrișoiu, în *Sargetia*, XI—XII, 1974—1975, p. 393—406; vezi și articolul lui I. Andrișoiu în prezentul volum. Tot aici, la 200 m sud-vest de complexul agricol roman într-o groapă cu materiale ceramice aparținînd feudalismului timpuriu au fost găsite 3 fragmente dintr-o stelă funerară, fapt ce ne determină să considerăm că necropola acestei așezări romane se află în această zonă.

⁴ O sumară prezentare a lor a fost făcută de Oct. Floca în *Sargetia* XIII, 1977, p. 170 și urm. În colecția veche a muzeului se păstrează ca provenind de aici un tezaur de monede de argint compus din monede emise de orașele Dyrrhachium și Apollonia.

Fig. 1. Deva, cartierul Bejan — Cuptorul dacic pentru ars ceramică.

Pentru cercetarea acestei instalații de ars ceramică a fost deschisă o casetă ($1,20 \times 0,50$ m), pe latura sudică a șanțului⁵.

Cuptorul, înalt de 0,80 m, de formă ușor tronconică în secțiune, relativ bine conservat, a fost săpat în pantă (fig. 1).

Platforma grătarului, deosebit de solidă, groasă de 0,17 m, de formă aproximativ ovală ($0,86 \times 0,80$) este străpunsă de orificii cilindrice, așezate nu tocmai regulat unele față de altele. Numărul lor total nu poate fi stabilit cu precizie din cauza deteriorării unora din ele, mai ales a celor marginale. În timpul săpăturii au fost surprinse 8 asemenea orificii. Ele au diametrul variind între 0,09 și 0,07 m.

Din camera de deasupra grătarului, destinată arderii obiectelor din lut crud, nu s-a păstrat decit, pe unele locuri, o bordură înaltă de 0,10 m și groasă de 0,12 m. Ea trebuie să fi avut forma unei cupole, care se înalță, de regulă, deasupra solului.

Camera de foc, săpată în pământ viu, are înălțimea de 0,30 m, așa încît baza sa se găsește la 1,30 m adîncime față de nivelul actual al te-

⁵ Dezvelirea cuptorului a fost efectuată de către Mircea Dan Lazăr și Corneliu Avram în perioada 4—10 septembrie 1976.

renului. Lățimea ei este la mijloc de aproximativ 1,10 m. Spre deosebire de alte cuptoare similare, aceasta nu prezintă un perete median care să o împartă în două compartimente egale, ea adâncindu-se la mijloc ca o covată.

Încăperea camerei de foc era încălzită printr-o gură de formă ovală în plan de $0,50 \times 0,20$ m, continuînd, în partea de sus, direct din platforma grătarului cu care face corp comun, în timp ce în partea de jos, se sprijină pe vatra camerei de foc, cu care, la fel face corp comun. Gura este mărginită de o bordură din lut înaltă de 0,10 m și groasă de 0,05 m.

La aproximativ 0,15 m de la baza cuptorului în sus, se observă foarte bine gura pentru evacuarea cenușei, remarcîndu-se prin pata de cenușă ce iese din ea.

În fața gurii cuptorului se află o groapă, săpată în pămînt viu, adîncă de 0,50 m, pentru a permite celui ce alimentează cuptorul cu lemne să aibă o poziție comodă în efectuarea acestei operațiuni. În camera de foc, în gura acestuia, precum și în groapa din față, s-a găsit o mare cantitate de cenușe și cărbune.

Pe platforma grătarului, între dărîmăturile instalației sau căzute în camera de foc, au fost găsite mai multe fragmente ceramice și vase fragmentare sau întregibile lucrate: a) cu mina, și b) la roata olarului.

a) Vasele lucrate cu mina, în general, sînt executate într-o tehnică primitivă dintr-o pastă, impură, prost frămîntată; arderea de obicei este incompletă și inegală, pereții fără fătuire. La ele se observă adeseori greșeli de linie și de grosime a pereților. Culoarea este cenușiu-roșietică și cenușiu-brună.

Forma vaselor de acest tip este simplă, remarcîndu-se următoarele tipuri:

— *Vas borcan*, fragmentar (pl. I, 1) cu gura strînsă, buza îngroșată și ușor evazată în exterior. Lucrat din pastă de culoare cenușiu-roșietică, în secțiune pereții vasului sînt diferit colorați, dovedind o ardere incompletă. Fundul, care lipsește, trebuie să fi fost plat. În exterior prezintă ca ornamente 4 butoni alungiți, cu cîte două alveole fiecare.

Dimensiuni actuale: înălțimea — 0,22 m; diametrul gurii — 0,20 m; diametrul maxim — 0,25 m.

— *Ceașcă fragmentară* (pl. I, 2), lucrată dintr-o pastă de culoare cenușiu-roșietică de formă tronconică, cu gura largă, fundul plat și pereții oblici. Recipientul prezintă o toartă cu secțiune rotundă ce pornește de sub buză și se prinde la partea inferioară, dîndu-i astfel o stabilitate mai mare.

Dimensiuni: înălțimea — 0,07 m; diametrul gurii — 0,12 m; diametrul fundului — 0,07 m;

Ceașcă fragmentară (pl. I, 5) avînd corpul în genul unei pîlnii largi, cu fundul inelar, pereții curbați și buza dreaptă. Toarta este dispusă la mijlocul peretelui vasului.

Dimensiuni: înălțimea — 0,13 m; diametrul gurii — 0,15 m; diametrul fundului — 0,11 m.

Ceașcă fragmentară (pl. I, 3), din care se păstrează doar partea inferioară (fundul și 0,09 m din pereții laterali).

Lucrată dintr-o pastă de culoare cenușiu-roșietică, ceașca prezintă pe pereți, la aproximativ 0,05 m de bază o adîncitură circulară în care a fost introdus unul din capetele torții care lipsește, fiind ruptă din vechime.

Vas (pl. I, 4), cu pereți puțin oblici prezentînd o arcuire sub gîtul ușor marcat. Buza propriu-zisă a vasului lipsește.

Dimensiuni actuale: înălțimea — 0,08 m; diametrul gurii — 0,125 m; diametrul maxim — 0,14 m; diametrul fundului — 0,08 m.

Vas sac, fragmentar (pl. I, 6), de dimensiuni mai mari, de la care s-au păstrat doar fundul larg și plat de 0,125 m, și cîteva fragmente de pereți ornamentați cu butoni cu cîte trei alveole fiecare și un briu alveolat ce face legătura orizontală între aceștia.

Din această categorie ceramică mai fac parte și cîteva fragmente de pereți, provenind de la vase mari. Unele dintre ele sînt ornamentate cu butoni simpli sau alveolați.

O mențiune aparte trebuie făcută în legătură cu un fragment de perete lucrat din pastă de culoare gălbuie-cenușie, provenind de la un vas mai mare ce prezintă un ornament în relief în formă de potcoavă plasat deasupra liniei de mijloc a vasului.

b) Vasele lucrate cu roata sînt de culoare cenușie sau cenușiu-închis, modelate îngrijit, dintr-o pastă fină, cu ardere bună, egală.

Fructieră fragmentară (fig. 2), din care se păstrează doar o porțiune din picior (0,12 m) și cîteva fragmente din corpul său (farfurie), putînd fi întregită.

Piciorul zvelt, gol în interior, destul de înalt, este de formă cilindrică. Din el s-a păstrat doar partea sa superioară. Corpul (farfuria) este puțin

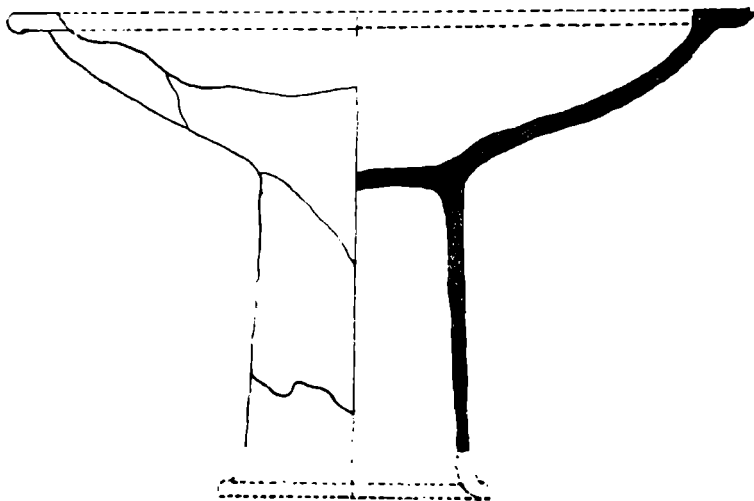
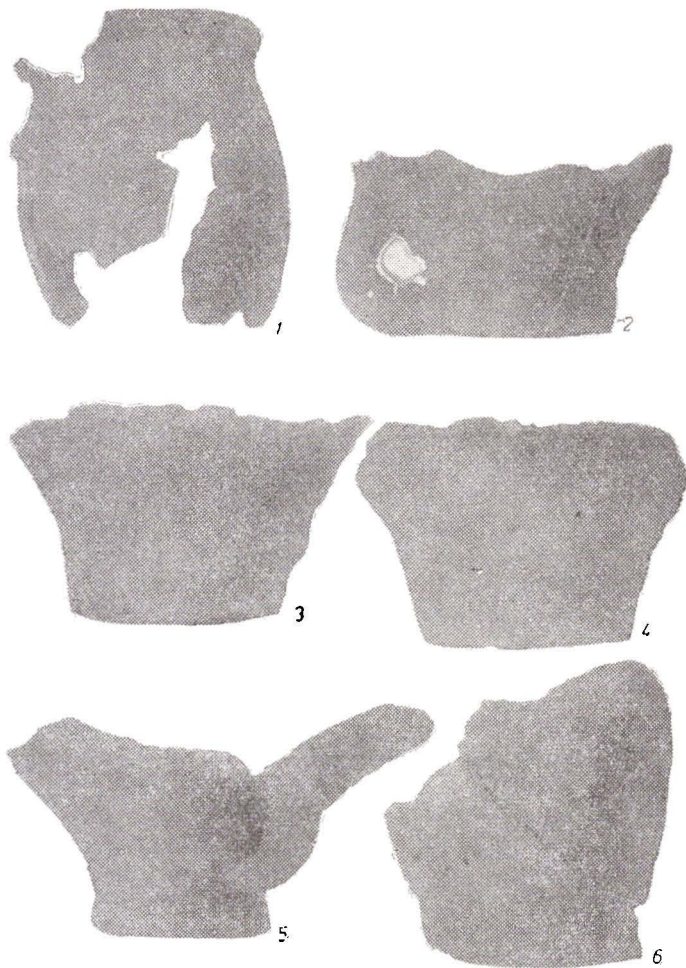

Fig. 2. Deva, cartierul Bejan — Fructieră fragmentară descoperită pe grătarul cuptorului dacic.

Pl. I. Deva, cartierul Bejan — Ceramică fragmentară lucrată cu mina, descoperită pe grătarul cuptorului dacic.

adinc, cu buza lată de 0,05 m și răsfrîntă în exterior, avînd diametrul de aproximativ 0,30 m.

Pe picior și pe corp, la exterior, un ornament constînd din dungi de culoare neagră, executate cu grafit și dispuse radial, pe corp și longitudinal, pe picior.

Din aceeași categorie de vase mai menționăm și cîteva fragmente de pereți de vase mai mari avînd grosimi diferite, de culoare cenușiu-închisă; un fragment de buză răsfrîntă în exterior, precum și un fund de la un vas mai mare, inelar și destul de gros.

Ceramica descoperită ne permite să datăm instalația cu precizie în perioada secolelor I î.e.n. — I e.n.

Caracterul aparține al cuptorului pentru ars ceramică, lipsa peretelui median din camera de foc, element caracteristic unor asemenea instalații tipice fazelor mai târzii,⁶ precum și predominarea sub raport numeric a ceramicii lucrate cu mina, ne îndreptățește să încadrăm mai exact descoperirea noastră în secolul I î.e.n.

Oricare ar fi considerentele de ordin tehnic sau legate de datarea instalației de ars ceramică, aceasta prezintă importanță atât din punct de vedere economic, cât și social pentru istoria dacilor din acea perioadă.

În primul rând prezența sa în zonă presupune existența unei așezări dacice dovedită și de alte mărturii arheologice.

Meșterii olari de aici își ardeau vasele în cuptoare perfecționate, rezultat din cerințele gospodărești ale acestei așezări și din nevoia desfacerii pe o rază anumită a unor produse deosebit de solicitate și de necesare vieții de toate zilele.

În sprijinul acestei ipoteze vin bogatul material ceramic descoperit, vetrele de locuință, ci și restul materialelor care atestă o intensă activitate gospodărească menționate până acum în zonă, precum și monedele emise de orașele Dyrrhachium și Apollonia găsite aici, izolat sau în tezaur⁷. Monedele presupun și existența unui schimb comercial care, credem noi, se făcea poate tocmai cu produsele rezultate de la instalația prezentată de noi, cât și de la cuptorul găsit ou ani în urmă în str. Petru Maior, situat la o depărtare de aproximativ 1 km⁸.

Descoperirile de epocă dacică făcute până în prezent pe raza municipiului și în împrejurimi vin în susținerea ipotezei existenței unei puternice și dense așezări dacice pe care recent dr. doc. Oct. Floca⁹ a identificat-o cu Singidava menționată de geograful Ptolemeu.

UN NOUVEAU FOUR DE POTERIE DACE DÉCOUVERT À DEVA

Résumé

L'auteur présente un four de poterie dace découvert au pied d'une colline en forme de plateau située dans la partie sud-est de Deva.

Le four, qui est bien conservé, est composé de la chambre de chauffe (30×40 cm), de forme légèrement tronconique en plan, et de la plateforme de la grille, percée de quelques orifices cylindriques. Il manque à l'installation la paroi médiane qui, dans certains fours daces, séparait la chambre de chauffe et la gueule en deux compartiments.

Autant sur la plate-forme de la grille que parmi les décombres de l'installation et dans la chambre de chauffe, on a trouvé des vases entiers ou pouvant être reconstitués, faits soit à la main (un vase-bocal, deux tasses daces de dimensions différentes, la partie inférieure d'un grand vase, un vase-écuelle), dont les uns ornés

⁶ Pentru cuptoare dacice având camera de foc secționată de un perete median vezi Oct. Floca în *Apulum*, IX, 1971, p. 268 și urm.; S. Dumitrașcu, T. Bader, *Așezarea dacilor liberi de la Medieșul Aurit* (I), Muzeul de istorie Satu Mare, 1967 cu bibliografia completă.

⁷ Vezi nota 4.

⁸ Oct. Floca, în *Apulum*, IX, 1971, p. 268 și urm.

⁹ Idem, în *Sargetia*, XIII, 1970, p. 170 și urm.

de boutons simples ou alvéolaires et de cordons alvéolaires, soit au tour (une frui-
tière), ainsi que des fragments céramiques.

En se fondant sur la matériel céramique, l'auteur a daté le four des Ier siècle
av. n.è. — Ier siècle de n.è.

Ce four, le second découvert sur le territoire actuel de la ville de Deva, vient,
à côté d'autres matériaux daces découverts dans la zone, à l'appui de l'hypothèse
récemment émise par Octavian Floca¹⁸, selon laquelle la Singidava mentionnée par
Ptolémée peut être localisée à Deva.

TABLE DES ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Deva-le quartier Bejan. Le four de poterie dace.

Fig. 2. Deva-le quartier Bejan. Vase à fruits fragmentaire decouvert sur la grille du four
dace.

Pl. 1. Deva-le quartier Bejan. Ceramique fragmentaire confectionné à la main decouverte
sur la grille du four dace.